

Domsagohistorik

Skellefteå tingsrätt

Text: Elsa Trolle Önnerfors

Tings- och rådhusinventeringen 1996 - 2007

Eva Löfgren
Ylva Blank
Henrik Borg
Elsa Trolle-Önnerfors
Johanna Roos

Skellefteå tingsrätt

Domsagoutvecklingen från slutet av 1600-talet till början av 1800-talet

1670 utgjorde hela dåvarande landskapet Västerbotten en enda domsaga med en häradshövding. Tio år senare (1680) beslutade Kungl. Maj:t att den stora domsagan skulle delas upp i två delar: det norra kontraktet och det södra kontraktet. Vardera kontrakt skulle få en egen häradshövding och dessutom tillsattes en extra ordinarie domhavanden (med titeln justitiarie) för lappmarkerna i Västerbotten. I norra kontraktet låg Torne och Kemi lappmarker (som förlorades till Ryssland vid freden 1809). I södra kontraktet ingick Lycksele, Arvidsjaur, Arjeplog, Jokkmokk och Gällivare lappmarker (dvs. Ume, Pite och Lule lappmarker). Mellan åren 1680 och 1820 ingick i Västerbottens södra kontrakt tingslagen Umeå, Skellefteå, Löfvånger, Burträsk och Bygdeå samt ovannämnda lappmarker. Det norra kontraktet omfattade Piteå, Luleå, Råneå, Neder- och Överkalix, Jukkasjärvi, Karesuando (som tidigare hette Enontekis), Neder- och Övertorneå tingslag.¹ 1820 överfördes Jokkmokks och Gällivares tingslag från det södra till det norra kontraktet. Samtidigt tillkom Nordmalings tingslag till den södra domsagan. Nordmaling hade tidigare legat under Ångermanlands norra domsaga.

Domsagoutvecklingen under 1800-talet

1820 bildades en ny domsaga i det södra kontraktet under benämningen Västerbottens norra domsaga. Detta medförde i sin tur att det norra kontraktet tvingades att byta namn för att undvika missförstånd och förväxlingar. Det bestämdes att det nya namnet skulle vara Norrbottens domsaga (Norrbottens domsaga, se tingsrätterna i Norrbottens län).

I det södra kontraktet fanns alltså 1820 tre domsagor, närmare bestämt Västerbottens norra domsaga, Västerbottens södra domsaga samt Arvidsjaur, Arjeplogs, Lycksele och Åsele domsaga. Den sistnämnda jurisdiktionen upplöstes 1831 och antalet domsagor i det södra kontraktet blev återigen två (Västerbottens södra domsaga, se Umeå tingsrätt och Lycksele tingsrätt). I Västerbottens norra domsaga ingick 1831 sex tingslag, närmare bestämt Skellefteå, Löfvånger, Burträsk, Bygdeå, Arvidsjaur och Arjeplog.² Tre år senare (1834) tillkom ytterligare ett tingslag, Nysätra, som bildats efter en utbrytning från Bygdeå tingslag.³ Den norra domsagan delades i två nya jurisdiktioner 1851. Löfvångers, Burträsk, Bygdeå och Nysätra tingslag samlades i den nya Västerbottens mellersta domsaga medan Skellefteå, Arvidsjaur och Arjeplogs tingslag behöll benämningen Västerbottens norra domsaga (Västerbottens mellersta domsaga, se Umebygdens tingsrätt och sedermera Umeå tingsrätt). 1877 överfördes Arvidsjaur och Arjeplogs tingslag till den då nybildade Piteå domsaga (Piteå domsaga, se Piteå tingsrätt).⁴ Samtidigt tillkom det nya tingslaget Malå och Norsjö, som hade bildats genom en sammanslagning av Malå socken från Arvidsjaur tingslag och Norsjö socken från Skellefteå tingslag.⁵

Västerbottens norra domsaga

Skellefteå tingslag hade tre tingsplatser på 1700-talet: gästgiveriet i Sunnanå, tingsstugan vid kyrkan i Skellefteå, samt Storkåge. Den sistnämnda platsen användes i slutet av 1600-talet.⁶ Sunnanå var en by som låg på ett näs vid Umeälvens södra strand, mellan Vännäs och Vännäsby. Byn hade sitt ursprung i ett nybygge som anlades 1801 av några byamän från Vännäs. Större delen av bebyggelsen växte fram i omedelbar närhet till älven, med ägorna i vinkel mot älvstranden. I

¹ Almquist, 1954, s. 435ff.

² K.Br. den 29/10 1831.

³ K.Br. den 12/7 1834.

⁴ Bihang till SFS 1876 nr 25 s. 8.

⁵ Bihang till SFS 1876 nr 26 s. 11.

⁶ Bergling, 1964, s. 332.

Sunnanå fanns ett tingshus som var i bruk fram till 1898. Tingshuset finns inte längre kvar. 1896 uppförde tingslaget ett nytt tingshus inne i Skellefteå. Tingshuset placerades på norra sidan av Skellefteälven i ett stort parkområde. I huset fanns en våning för häradshövdingen, och på samma fastighet fanns dessutom en arrestlokal. Byggnaden revs 1958 (se nedan).

Malå och Norsjö tingslag bildade, som sagts ovan, ett eget tingslag från och med 1877. Redan i början av 1850-talet hade sockenstämman i Norsjö ansökt om att få bilda ett eget tingslag, men ingenting hände emellertid i frågan då. 1865 gjordes en ny förfrågan och den här gången beviljades önskemålen av Kungl. Maj:t. Reformen trädde i kraft från och med 1865 och det beslutades att ett tingshus skulle uppföras i Norsjö kyrkby. Till en början hölls tingen på olika gårdar i Sörbyn, bland annat hos familjen Grahn och hos handlaren Lindqvist. Det nybyggda tingshuset i Norsjö togs i bruk i slutet av 1878 eller början av 1879. Huset var uppfört i två våningar och var beläget inne i samhället, inte långt ifrån kyrkan. Tingssalen låg på bottenvåningen medan ovanvåningen till en början hyrdes ut till ortens länsman. På 1880-talet höll kommunalstämman sina sammanträden i tingshuset eftersom den gamla sockenstugan då sålts på auktion.⁷ Tingsstället i Norsjö drogs in 1979 (se nedan).

Rådhusrätter

Staden Skellefteå tillhörde till en början Skellefteå tingslag. Från och med den 1 juli 1879 lades staden under rådhusrätt.⁸ Rådhusrätten fick sina lokaler i det nybyggda stadshuset som uppförts i början av 1860-talet. Vid mitten av 1900-talet räckte inte längre det gamla stadshuset till för stadens behov: lokalerna var nämligen dimensionerade för en stad med 300-400 invånare. I början av 1950-talet påbörjades därför uppförandet av ett nytt stadshus, och på hösten 1954 kunde bland annat rådhusrätten ta de nya lokalerna i bruk.⁹ Det gamla stadshuset revs 1955. 1967 lades dock staden återigen under landsrätt (se nedan).¹⁰

Utvecklingen under andra hälften av 1900-talet

Från slutet av 1940-talet hade den offentliga sektorn, och därmed kommunerna, fått allt fler uppgifter: skolan byggdes ut, socialvården och bostadsbyggande likaså, för att inte glömma all teknisk service i form av el, avlopp och vatten. I början av 1950-talet genomfördes den så kallade storkommunreformen, och de allra minsta kommunerna försvann. Syftet med reformen var skapa logiska och rationella kommunindelningar. De borgerliga kommunerna skulle vara så pass stora att de kunde erbjuda den service som samhället kunde förvänta sig. Även domsagoindelningen påverkades av kommunförändringarna och rationaliserades.

På 1930-talet blev lokalbristen i tingshuset i Skellefteå allt mer påtaglig. 1938 tillsattes en kommitté som skulle lägga fram förslag till ett nytt tingshus. Det dröjde dock ända till 1955 innan man enades om utformningen av byggnaden, som för övrigt skulle ligga på samma tomt som det gamla tingshuset. Ritningarna var gjorda av arkitekten Bengt Romare och byggnadsarbetet pågick under åren 1955-57. Invigningen ägde rum den 23 november 1957, men det första tinget i huset hölls redan i september samma år. Invid tingshuset fanns en flygelbyggnad med tjänstebostäder, och på tomten låg dessutom en bostad för häradshövdingen. 1958 revs det gamla tingshuset.

Ytterligare reformer genomfördes på 1960- och 70-talen, då bland annat det gamla stadsbegreppet försvann. 1965 förstatligades rådhusrätterna. Två år senare drogs rådhusrätten i Skellefteå in, och

⁷ *Hembygdsboken Norsjö socken*, 1976, s. 215ff.

⁸ K.Br. den 3/10 1878 och 2/5 1879.

⁹ *Vid ett jubileum*, 1994, s.4ff.

¹⁰ SFS 1966:408.

staden lades under landsrätt. I judiciellt hänseende förenades staden med Skellefteå tingslag och Västerbottens norra domsaga från och med 1967. Domsagan ändrade samtidigt namn till Skellefteå domsaga.¹¹ I samband med att rådhusrätten drogs in genomfördes vissa om- och tillbyggnader av tingshuset i Skellefteå.

I början av 1970-talet trädde även den nya underrättsreformen i kraft. Häradsrätterna och rådhusrätterna försvann och ersattes av tingsrätter. Tingshusbyggnadsskyldigheten upphörde vid samma tidpunkt. 1971 bildades Skellefteå tingsrätt. Domkretsen omfattade området för Skellefteå domsaga samt Burträsk och Lövsångers kommuner. Tingsställena placerades i Skellefteå, som dessutom var kansliort, samt i Norsjö.¹² Tingsrätten inrymdes i tingshuset från 1957 och domstolsbyggnaden är i bruk än idag.¹³ 1979 drogs tingsstället i Norsjö in och alla ting hålls numera i Skellefteå.

Skellefteå tingsrätt

Skellefteå tingslag

Domsagotillhörighet:	1680-1819	Med Umeå, Lövsånger, Burträsk och Degerfors ¹⁴ tingslag samt Lycksele, Arjeplog, Arvidsjaur, Jokkmokk och Gällivare lappmarkers tingslag
	1820-1831	Med Lövsånger, Burträsk, och Bygdeå tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1832-1851	Med Lövsånger, Burträsk, Bygdeå och Nysätra ¹⁵ tingslag samt Arvidsjaur och Arjeplog lappmarkers tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1852-1876	Med Arjeplog och Arvidsjaur ¹⁶ lappmarkers tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1877-1970	Med Malå och Norsjö ¹⁷ tingslag (Västerbottens norra domsaga)

Tingsplatser:	1832- 1877-	Sunnanå by Skellefteå (staden)
----------------------	----------------	-----------------------------------

Häradshövdingar:

Vilhelm Clerck	1680-1697
Lar Grubb	1697-1698
Andreas Plantin	1699-1709
Markus Bostadius	1709-1728

¹¹ SFS 1966:408.

¹² SFS 1970:204.

¹³ Idag ingår Malå, Norsjö och Skellefteå kommuner i tingsrättens domsaga (SFS 1982:996).

¹⁴ Tillkom 1814 genom utbrytning ur Umeå tingslag.

¹⁵ Tillkom 1834 genom utbrytning ur Bygdeå tingslag.

¹⁶ Från 1877 tillhörde Arvidsjaur och Arjeplog Piteå domsaga (Piteå tingsrätt).

¹⁷ Tillkom 1877 genom utbrytningar ur Skellefteå tingslag och Arvidsjaur lappmarks tingslag.

Olof Anzenius	1728-1762
Carl Göran Furtenbach	1762-1792
Carl Fredrik Furtenbach	1792-1820
Adam Magnus Kjellerstedt	1820-1851
Anders Magnus Stenberg	1851-1868
Anders Fredrik Ekewall	1869-1899
Aven Axel Adrian Hedborg	1899-1929
Folke Wiberg	1930-1936
Aven Martin Nyström	1936-1948
Hans Georg Rigas von Euler-Chelpin	1949-

Malå och Norsjö tingslag¹⁸

Domsagotillhörighet: 1877-1970 Med Skellefteå tingslag (Västerbottens norra domsaga)

Tingsplatser: 1877- Norsjö

Häradshövdingar:

Anders Fredrik Ekewall	1869-1899
Aven Axel Adrian Hedborg	1899-1929
Folke Wiberg	1930-1936
Aven Martin Nyström	1936-1948
Hans Georg Rigas von Euler-Chelpin	1949-

Lövångers tingslag¹⁹

Domsagotillhörighet:	1680-1819	Med Umeå, Burträsk, Bygdeå, Skellefteå och Degerfors ²⁰ tingslag samt Lycksele, Arjeplog, Arvidsjaur, Jokkmokk och Gällivare lappmarkers tingslag
	1820-1831	Med Burträsk, Skellefteå och Bygdeå tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1832-1851	Med Burträsk, Skellefteå, Bygdeå och Nysätra ²¹ tingslag samt Arvidsjaur och Arjeplog lappmarkers tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1852-1901	Med Burträsk, Bygdeå och Nysätra tingslag (Västerbottens mellersta domsaga)
	1902-1947	Med Nysätra ²² tingslag (Västerbottens mellersta domsaga)
	1948-1970	Egen domsaga (Västerbottens mellersta domsaga)

¹⁸ Tillkom 1877 genom utbrytningar ur Skellefteå tingslag och Arvidsjaur lappmarks tingslag.

¹⁹ Sammanslogs 1902 med Bygdeå och Nysätra till ett tingslag, kallat Nysätra tingslag. Nysätra tingslag i sin tur sammanslogs 1948 med Burträsk till ett tingslag som var en egen domsaga.

²⁰ Tillkom 1814 genom utbrytning ur Umeå tingslag.

²¹ Tillkom 1834 genom utbrytning ur Bygdeå tingslag.

²² Lövånger, Bygdeå och Nysätra sammanslogs 1902 till ett tingslag, kallat Nysätra tingslag.

Tingsplatser:	1832-	Vid Lövångers kyrka
	1902-	Vid Nysätra kyrka
	ca 1935-	Ånäset
	1948-	Ånäset och Burträsk

Häradshövdingar:

Vilhelm Clerck	1680-1697
Lar Grubb	1697-1698
Andreas Plantin	1699-1709
Markus Bostadius	1709-1728
Olof Anzenius	1728-1762
Carl Göran Furtenbach	1762-1792
Carl Fredrik Furtenbach	1792-1820
Adam Magnus Kjellerstedt	1820-1851
Sten Alarik von Oelreich	1851-1867
Carl Ludvig Löthner	1868-1894
Johan Herman Åkerstedt	1895-1901
Axel Herman Georg Rogberg	1902-1924
Ragnar Wilhelm Seldén	1926-1938
Nils Gudmund Welinder	1938-1947
Gösta Bergström	1947-

Burträsk tingslag²³

Domsagotillhörighet:	1680-1819	Med Umeå, Lövånger, Skellefteå och Degerfors ²⁴ tingslag samt Lycksele, Arjeplog, Arvidsjaur, Jokkmokk och Gällivare lappmarkers tingslag
	1820-1831	Med Lövånger, Skellefteå och Bygdeå tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1832-1851	Med Lövånger, Skellefteå, Bygdeå och Nysätra ²⁵ tingslag samt Arvidsjaur och Arjeplog lappmarkers tingslag (Västerbottens norra domsaga)
	1852-1901	Med Lövånger, Bygdeå och Nysätra tingslag (Västerbottens mellersta domsaga)
	1902-1947	Med Nysätra ²⁶ tingslag (Västerbottens mellersta domsaga)
	1948-1970	Egen domsaga (Västerbottens mellersta domsaga)

Tingsplatser:	1832-	Gammelbyn
	1900-talets början	Burträsk
	1948-	Ånäset och Burträsk

²³ Sammanslogs 1948 med Nysätra till ett tingslag som var en domsaga.

²⁴ Tillkom 1814 genom utbrytning ur Umeå tingslag.

²⁵ Tillkom 1834 genom utbrytning ur Bygdeå tingslag.

²⁶ Lövånger, Bygdeå och Nysätra sammanslogs 1902 till ett tingslag, kallat Nysätra tingslag.

Häradshövdingar:

Vilhelm Clerck	1680-1697
Lar Grubb	1697-1698
Andreas Plantin	1699-1709
Markus Bostadius	1709-1728
Olof Anzenius	1728-1762
Carl Göran Furtenbach	1762-1792
Carl Fredrik Furtenbach	1792-1820
Adam Magnus Kjellerstedt	1820-1851
Sten Alarik von Oelreich	1851-1867
Carl Ludvig Löthner	1868-1894
Johan Herman Åkerstedt	1895-1901
Axel Herman Georg Rogberg	1902-1924
Ragnar Wilhelm Seldén	1926-1938
Nils Gudmund Welinder	1938-1947
Gösta Bergström	1947-

Litteratur

Almquist, Jan Eric: *Lagsagor och domsagor i Sverige med särskild hänsyn till den judiciella indelningen, Del 1*, Stockholm 1954,

Bergling, Ragnar: *Kyrkstaden i övre Norrland. Kyrkliga, merkantila och judiciella funktioner under 1600- och 1700-talen*, Uppsala 1964

Hembygdsboken Norsjö socken, Norsjö 1976,

Vid ett jubileum... Skelleftebygdens historia 8, (red. Lars Bjöklund) Skellefteå : Skellefteå kommun 1994